

В.З. СЕМАНЮК, *к.е.н., доцент,
кафедра аудиту, ревізії та контролінгу,
Тернопільський національний економічний університет*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ ТЕОРІЇ В УКРАЇНІ

Розвиток принципово нового типу суспільної організації та комунікації – постіндустріального суспільства – характеризується зростанням динаміки змін, новими способами, методами та механізмами використання інформації. В таких умовах традиційні індикатори та шкали вимірювання втрачають свою актуальність і змушені адаптуватися до умов існування об'єктів вимірювання. Мануель Кастельс ознаками згаданого суспільства називає знання, обробку інформації, культуру та стверджує, що при реалізації інформаційного розвитку суспільства джерелом продуктивності стають технології створення знань, обробки інформації і символічні комунікації [1, с. 16-17].

Сучасна економічна наука, під впливом суспільного розвитку прогресує і вимагає від обліку враховувати надбання інших наук, запозичувати нові прийоми і розвивати методи створення інформації. Назріла потреба визначення нового змісту облікової теорії, розвитку методології та інструментарію, виділення нових об'єктів обліку та представлення інформації про них у системі звітності. Облікова система підприємств виявилася непідготовленою до згаданих викликів, оскільки існує низка не вирішених теоретичних проблем, пов'язаних з невідповідністю методики та організації обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємств, сучасному стану економіки та організації діяльності. Поза увагою залишаються питання удосконалення теорії обліку у напрямку розвитку гнучких, креативних систем створення інформації, які б дозволяли своєчасно реагувати на зміни у ендогенному та екзогенному по відношенню до підприємства середовищах.

Внаслідок відсталості від сучасних умов розвитку суспільства та економіки, від потреб користувачів, облік перестає

бути основним інструментом в управлінні підприємством. В процесі прийняття рішень бухгалтери вже не відіграють провідних ролей, оскільки створювана ними інформація не відображає суть бізнесу і не дозволяє вирішувати актуальні питання. Традиційний облік не є ефективним інструментом оцінки, планування та прийняття рішень, а лише засобом обробки і групування економічної інформації, що міститься в первинних документах та інститутом, який співпрацює з фіскальними органами держави. Разом з тим запити користувачів та їх потреба у якісній, своєчасній, надійній та достовірній інформації приводять до неминучості зростання ролі облікової системи в управлінні.

Серед економістів немає єдності у питаннях еволюції (трансформації) облікової системи, стосовно її структури, основних елементів, зв'язків тощо. Сучасний процес реформування облікової системи зводиться до гармонізації з міжнародними стандартами обліку. Однак не враховується той факт, що системи обліку розвинутих країн також динамічно розвиваються і адаптують свої системи до динамічного зовнішнього середовища. Тому необхідно розвивати облікову систему з врахуванням тенденцій в розвитку світової економіки.

Реалізація ідей трансформації облікової системи залежить від розуміння й усвідомлення всіма економічними агентами та суспільством суті системи, до якої здійснюється перехід від існуючої. Удосконалення теорії обліку та розвиток теоретичних досліджень, моделювання та теоретична концептуалізація обліку як бажаної економічно-інформаційної моделі або інформаційної системи забезпечення менеджменту повинні стати поштовхом та джерелом розв'язання цієї проблеми.

Оскільки економічні системи потребують переходу до вищого ступеня розвитку, то теоретичні розробки в галузі обліку впливатимуть на механізми його формування і функціонування, дозволять вивчати облікову систему на її абстрактному рівні та визначать її системоутворюючі складові. Таким чином, розвиток та удосконалення облікової системи має ґрунтуватись на розробках вчених економічної науки, а також інших суспільних наук. Успіхи у системній трансформації облікової системи, яка повин-

на відбутися в умовах становлення постіндустріального суспільства, багато в чому залежать від розуміння й усвідомлення пов'язаних з цим проблем, і насамперед, об'єкта трансформації, а також її мети, засобів і механізмів. Не менш важливе значення має теоретичне обґрунтування облікової системи як такої, її суті, структури, внутрішнього змісту і тих складових, що забезпечують її функціонування і розвиток. Результати системних перетворень залежать і від правильно вибраної і обґрунтованої теоретичної бази, тобто тих теоретичних положень, які покладено в основу еволюції системи і які визначають їх засоби й механізми, та слугують орієнтиром в досягненні мети. Облікова система існує в певному інституційному полі, а тому її становлення передбачає наявність відповідних соціальних і економічних інститутів, через які система конкретизується і пристосовується до умов зовнішнього та внутрішнього середовища свого існування [2].

Сучасний суспільний устрій поєднує в собі інноваційний розвиток бізнесу і соціальний підхід до його ведення, необхідність адаптації обліку до вимог міжнародних стандартів і гармонізації облікових систем в єдиному економічному просторі створює передумови якісно нового розвитку обліку на основі інтеграції різних його видів, представлення обліку як системи, що формується з підсистем з визначеними завданнями, методами та інструментарієм.

Для вирішення таких завдань необхідно визначити проблеми і передумови обліку як науки з міцним теоретичним підґрунтям, розвинути методологічну основу і принципи побудови облікової системи, побудувати концептуальні моделі всіх підсистем обліку (фінансового, управлінського, стратегічного), розкрити зміст основних інституцій в обліку, обґрунтувати шляхи вирішення проблем, удосконалити зміст теорії обліку з врахуванням сучасної філософії постіндустріального суспільства. І, врешті, для подальшого утвердження обліку як науки, необхідно обґрунтувати нові напрями розвитку методів, інструментів, принципів тощо.

Відома концепція «Економіка, що базується на знаннях» («knowledge-based economy») ключовими факторами зростання

визначає процеси створення, розподіл і використання знань та інформації, основою всіх бізнес-процесів є інформація [3]. Перетворення знань та інформації у продуктивну силу, основний виробничий ресурс унеможливить коректну оцінку витрат виробництва та витрат праці; працівники стають носіями творчої праці, на перший план виступають нецінові фактори конкуренції та здатність до трансформації і адаптації до середовища існування – доведуть неспроможність традиційних методів оцінки, обробки та узагальнення інформації до створення інформаційних ресурсів з врахуванням багатовимірності та складності економічного життя.

Традиційний облік володіє механізмами збору обробки, узагальнення інформації, але не отримання нових знань. Саме створення інформаційних ресурсів та отримання з них нових знань повинно стати майбутнім пріоритетом розвитку облікової науки і практики. Знання – це відображення того чи іншого боку об'єктивної дійсності, виражене у вигляді ідей (понять, уявлень чи суджень про якийсь предмет чи явище). Знання – жива, діалектична система: вони передаються іншим людям, матеріалізуються, існують у трьох формах: «живі» знання, упредмечені знання, інформативність повідомлень [4].

Цікавим є опис процесу інформаційного обертання, який В.М. Гриньова та М.М. Салун формалізували за відомою аналогією в наступному вигляді:

Інформація → Знання → Інформація"

Підкреслюючи наявність у інформаційних ресурсів не тільки виробничого, але і відтворювального процесів, оскільки інформація може перетікати в знання, а потім знову в конкретну інформацію і так до безкінечності [5]. Розвиваючи такі твердження можна зобразити логічний ланцюг циклічного використання інформації:

Інформація → Інформаційний ресурс → Знання → Ефективні рішення

Облікова система перетворює вхідну інформацію, методами обробки та створення інформації, в інформаційний ресурс, який у використанні стає знанням, що впливає на ефективність бізнесу.

Існування таких концепцій та доведення їх ефективності дає можливість говорити про необхідність адаптації до них облікової системи, шляхом побудови нової теорії обліку та розробки сучасних методів створення інформаційних ресурсів, з врахуванням сучасних потреб користувачів облікової інформації. Такий підхід дозволить забезпечити надання інформації про всі аспекти діяльності підприємства через відповідні індикатори, які попереджають керівників про події і тенденції, що відбуваються і забезпечують можливість швидко реагувати на них.

Очевидно, що потрібна зміна базової методології обліку і його гармонізація в межах нової інформаційної системи управління, а також формування спеціальних методик, які дозволять забезпечувати надання необхідної інформації про зовнішнє середовище підприємства.

Таким чином, для забезпечення ефективної діяльності підприємства, потрібні розробка інтегрованої системи інформаційного забезпечення управління, розширення предмета обліку та розробка новітніх методів обробки і створення інформації. Це забезпечить відповідність можливостей системи обліку потребам користувачів в умовах постіндустріальної економіки.

Список використаних джерел

1. Castells M. The Rise of the Network Society. Second Edition. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I. — Oxford: Blackwell Publishers Ltd. 2000. — XXIX+594 pp.
2. Knowledge-based Economy [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.oecd.org.
3. Інформаційні ресурси. Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.020105 – документознавство та інформаційна діяльність денної та заочної форм навчання [Електронний ресурс] / В.П. Кубко. – Режим доступу: <http://gendocs.ru>.
4. Гриньова В.М., Салун М.М. Роль інформаційного ресурсу в системі продуктивних сил підприємства [Електронний ресурс] / В.М. Гриньова, М.М. Салун. – Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream>.